

ЯГО ІМЯ НОСІЦЬ УНІВЕРСІТЭТ: ФРАНЦЫСК СКАРЫНА – ВУЧОНЫ, АСВЕТНІК, ГРАМАДЗЯНІН

Усходнеславянскі і беларускі першадрукар, асветнік-гуманіст, грамадскі дзеяч, прадпрымальнік, навуковец, пісьменнік, перакладчык, мастак, доктар лекарскіх навук Францыск Скарына нарадзіўся ў Полацку ў сям’і купца Лукі (Лукаша) Скарыны.

Сямейнае прозвішча паходзіць ад старажытнага славянскага слова «скура» (скура), адсюль – скарняк, па-старабеларуску – скарыніч, што азначала прафесію рамесніка, які займаецца апрацоўкай скур. Відаць, роданачальнікам Скарынаў быў гарбар, нашчадкі якога разбагацелі і заняліся гандлем. Магчыма і іншае тлумачэнне паходжання прозвішча – ад слова «скорина» – скарынка. Скарынічам называў сябе Францыск Скарына ў сваіх акафістах-акравершах [1, с. 179–180]. Пад гэтым прозвішчам часам згадваецца ў дакументах і яго родны брат Іван.

Дата нараджэння Ф. Скарыны дакладна невядома. Паводле розных ускосных звестак найбольш верагодна, што ён нарадзіўся ў сярэдзіне 1480-х гадоў. Невядома хроснае імя Скарыны. У сваіх выданнях ён выкарыстоўвае больш за 100 разоў імя «Франциск», радзей – «Францешек». У актах ВКЛ на лацінскай мове яго называюць «Franciscus», на беларускай мове – «Францышкё» [2, с. 4].

Дзіцячыя і юнацкія гады, праведзеныя Ф. Скарынам у родным Полацку, былі спрыяльнымі для культурна-гістарычнага развіцця горада ды і ўсіх беларускіх зямель і аказалі дабратворны ўплыў на фарміраванне яго асобы і светапогляду. На яго станоўча ўздзейнічалі агульны ўздым у канцы XV ст. гарадскога жыцця ў Полацку, які ў 1498 г. атрымаў магдэбургскае права, жыватворны дух гераічнай полацкай гісторыі, багатыя культурныя традыцыі бацькоўскай зямлі. У родным горадзе і навакольных вёсках, сярод паспалітага люду спасцігаў ён багаты змест і глыбокі сэнс народных звычаяў і абрадаў, самабытны лад і натуральнае характэрнае беларускай мовы. У полацкі перыяд закладзена і яго поўнае глыбокай пашаны стаўленне да кнігі як каштоўнай крыніцы ведаў і мудрасці, маральнага ўдасканалення і духоўнага ўзвышэння чалавека. Тады фарміраваўся і ўваходзіў у сэрца юнага Францішка непаўторны вобраз роднага Полацка і Бацькаўшчыны, гарачую любоў да якіх ён пранёс праз усё жыццё. Такія выдатныя якасці асобы Ф. Скарыны, як шырыня поглядаў і дэмакратызм, верацярпімасць і адкрытасць, дзелавітасць і мабільнасць, закладваліся яшчэ ў родным горадзе. З маленства выявілася ў яго неадольная цяга да новага і нязвяданага, прага да ведаў і падарожжаў, што рана паклікала цікаўнага юнака ў вялікі свет.

Першапачатковую адукацыю Ф. Скарына атрымаў Полацку, які славіўся багатымі бібліятэкамі і высокаадукаванымі людзьмі. Азы царкоўнаславянскай граматы Францыск асвойваў, найбольш верагодна, дома або пры адным з полацкіх праваслаўных манастыроў. У Полацку або ў Вільні будучы асветнік набыў ґрунтоўныя веды па лацінскай мове, без чаго нельга было марыць пра далейшае навучанне ва ўніверсітэтах Заходняй Еўропы, дзе лаціна была тады мовай асветы, навукі, літаратуры, грамадскіх зносін.

Каб атрымаць вышэйшую адукацыю, Скарына ў 1504 г. накіраваўся у Кракаў, тагачасную сталіцу Польшчы, дзе быў вядомы ў Еўропе і найбольш блізкі ад Полацка Ягелонскі ўніверсітэт. Заплаціўшы два грошы ўступных, што сведчыла пра небагаты стан бацькоў, ён паступіў вучыцца на факультэт мастацтваў, або свабодных навук, які даваў шырокую, энцыклапедычную падрыхтоўку. Толькі скончыўшы яго, можна было працягваць вучобу на адным са спецыяльных факультэтаў – багаслоўскім, юрыдычным ці медычным – і атрымаць адпаведную прафесію. За два гады напружанай працы Скарына асвоіў поўны курс так званых сямі свабодных навук, які складаўся з трывіума (граматыка, рыторыка, логіка) і квадывіума (арыфметыка, геаметрыя, астраномія, музыка). Важнае значэнне для фарміравання мастацкага густу, літаратурных ведаў і

гуманістычнага светапогляду беларускага асветніка мела даволі шырокае яго знаёмства ў сценах універсітэта з творчасцю выдатных паэтаў старажытнасці – Гамера, Вергілія, Гарацыя, Авідзія. Восенню 1506 г. Скарына паспяхова завяршыў навучанне на факультэце свабодных навук і 14 снежня атрымаў першую навуковую ступень бакалаўра. Вучоба ў Кракаўскім універсітэце, жыццё ў сталічным еўрапейскім горадзе ў перыяд актыўнага станаўлення рэнесанснай культуры, кантакты з прадстаўнікамі розных краін і народаў шмат далі беларускаму асветніку для паглыблення ведаў, пашырэння кругагляду, фарміравання яго рознабаковай асобы.

Дакладна невядома, дзе і чым займаўся беларускі асветнік, атрымаўшы вышэйшую адукацыю, бо дакументальныя звесткі, звязаныя з яго асобай за 1507–1511 г., пакуль не выяўлены. Адно несумненна, што ён не губляў час дарэмна, а працягваў паглыбляць свае веды ў розных навук шляхам самаадукацыі, слуханнем лекцый знакамітых прафесараў, а магчыма, і сам выкладаў. Прынамсі, каб быць дапушчаным да экзаменаў на атрыманне ступені доктара навук, яму неабходна было дзесьці асвоіць поўны ўніверсітэцкі курс у адпаведнай галіне і адбыць год практыкі. Шмат сіл беларускі асветнік аддаў таксама на грунтоўнае вывучэнне медыцыны, якой сур'ёзна захапіўся, на асваенне прац слаўтых лекараў мінуўшчыны – Гіпакрата, Галена, Авіцэны, шматвяковага вопыту народнага лекарства.

Каб здабыць сабе сродкі на пражыццё і забяспечыць магчымасць вучыцца далей, у 1511 ці 1512 г. Скарына паступіў на службу ў якасці «сакратара караля Дацыі» (Datiae), як ён атэстуецца ў адным з дакументаў 1512 г. Пад Лапыяй адны разумеюць Данію, на думку іншых – гэта тэрыторыя сучаснай Румыніі, якая тады складалася з Малдовы і Валахіі, але па традыцыі з глыбокай старажытнасці імявалася Дакіяй [2, с. 4].

Не пазней 1512 г. Скарына накіраваўся ў Італію. У старажытным італьянскім горадзе Падуя перад вучонай калегіяй слаўтага ўніверсітэта ён бліскуча здаў экзамен на званне доктара лекарскіх навук.

Атрыманне найвышэйшай вучонай ступені дало Скарыну не толькі маральнае задавальненне. Дыплом доктара лекарскіх навук павышаў яго грамадскі прэстыж як асобы вельмі адукаванай, незвычайных ведаў і таленту і адкрываў перад уладальнікамі шлях да грамадскага прызнання і матэрыяльнага дабрабыту. Аднак атрыманне і гэтага дыплама не стала канчатковай мэтай Скарыны. Ён не мог спыніцца на дасягнутым, бо добра ведаў, наколькі далёкае яшчэ развіццё асветы, навукі, культуры на Беларусі ад надзённых духоўных патрэб народа. Менавіта ў кнізе, якая тады была цяжка даступнай простаму чалавеку, беларускі асветнік слухна ўбачыў адзін з найважнейшых сродкаў культурнага прагрэсу сваіх суайчыннікаў, нацыянальнага Адраджэння. Напэўна, у Італіі, калысцы рэнесанснага гуманізму, краіне высокаразвітага кнігадрукавання, не толькі завяршылася фарміраванне гуманістычнага светапогляду Скарыны, але і канчаткова выспела яго вялікая асветніцкая задума – даць свайму народу друкаваную кнігу. Там ён пераканаўся, як дзякуючы друкарскаму станку кніга становіцца агульнадаступнай для розных слаёў насельніцтва. Будучы ў Італіі, беларускі асветнік не мог абмінуць блізкую Падуі Венецыю, дзе працаваў выдатны кнігадрукар Альд Мануцый і дзе ў 1506 г. надрукавана чэшская Біблія, якая стала адной з крыніц Скарынавай. Ажыццяўленне яго вялікай задумы патрабавала незвычайных намаганняў. Неабходна было здабыць немалыя сродкі, каб арандаваць памяшканне і друкарскі станок, купіць паперу і фарбы, заказаць шрыфты, знайсці кваліфікаваных майстроў кнігадрукарскай справы. Гэтыя і іншыя цяжкія праблемы, звязаныя з заснаваннем кнігадрукавання ва Усходняй Еўропе, давялося вырашаць Скарыну. Ён пабываў у розных гарадах Вялікага Княства Літоўскага, Польшчы, іншых краін, наладжваў кантакты і сувязі, шукаў падтрымкі. Асабліва яму дапамаглі заможныя віленскія беларусы – радца Багдан Онкаў (Анковіч) і бурмістр Якуб Бабіч. Шмат часу і сіл аддаў асветнік, каб сабраць неабходныя пісьмовыя крыніцы, дакладна перакласці і падрыхтаваць да друку сотні старонак Бібліі, якую ён вырашыў даць простаму чалавеку для самастойнага чытання. Скарына вельмі хацеў пачаць кнігадрукаванне і выдаць сваю

першую кнігу ў тагачаснай літоўска-беларускай сталіцы – Вільні, у грамадскім і культурным жыцці якой ужо адчуваліся моцныя рэнесансна-гуманістычныя павевы. Аднак адсутнасць неабходных умоў прымусіла яго адмовіцца ад першапачатковай задумы. Выбар паў на чэшскую Прагу, дзе была значная паліграфічная база, вопытныя майстры кнігадрукарскай справы, багатыя традыцыі перакладу і выдання Бібліі на роднай мове. Прага геаграфічна блізка размяшчалася ад такіх буйных цэнтраў тагачаснага еўрапейскага кнігадрукарства, як Аўгсбург і Нюрнберг. Важнае значэнне мела і агульная талерантная атмасфера ў гусіцкай Чэхіі. Тут атмасфера была больш спрыяльная, чым у каталіцкім Кракаве, для такой вальнадумнай, наватарскай акцыі – першага выдання Свяшчэннага пісання для праваслаўнай Русі ў перакладзе на яшчэ адну славянскую, некананічную мову – старабеларускую. Для свайго вялікага пачыну Скарына выбраў менавіта Біблію, выдатны помнік сусветнай культуры, найбольш аўтарытэтную і папулярную ў хрысціянскім свеце кнігу, у якой людзі імкнуліся знайсці адказы на хвалюючыя пытанні жыцця. Ф. Скарына бачыў у ёй не толькі кодэкс хрысціянскай веры і маралі, але і каштоўную крыніцу разнастайных ведаў, важны сродак духоўнага ўзбагачэння і маральнага ўдасканалення чалавека, «лекі для душы». У гэтай кнізе, сцвярджаў ён у прадмове, – «усяе народнае мудрасці пачатак і канец», «навучанне сямі свабодных навук дастатковае». Сваім агульначалавечым характарам, багаццем зместу і глыбынёю думкі, а таксама высокімі літаратурнымі вартасцямі і прывабіла Скарыну Біблія. З поўным тэкстам выдатнага помніка старажытнага пісьменства і вырашчы пазнаёміць усходнеславянскага чытача беларускі асветнік.

Першая друкаваная скарынаўская кніга – Псалтыр – выйшла ў свет 6 жніўня 1517 г. Затым на працягу 1517–1519 г. у Празе ён выдаў яшчэ 22 кнігі Бібліі. Тыраж кожнай Скарынавай кнігі быў у межах 500–1000 экз. У пачатку кнігі «Быццё», якая адкрывае біблейскі звод, Скарына змясціў прадмову да ўсёй Бібліі і асобны тытульны ліст з агульным загалоўкам: «Бівлія руска, выложена доктором Франциском Скориною из славнаго града Полоцька богу ко чти и людем посполитым к доброму научению» [2, с. 55].

Змест гэтай і некаторых іншых прадмоў беларускага асветніка сведчыць, што ён збіраўся надрукаваць у сваім перакладзе ўсю Біблію, але па невядомых нам прычынах не змог ажыццявіць задуму. Магчыма, асобныя яго кнігі не дайшлі да нашага часу.

Свае кнігі беларускі гуманіст адрасаваў шырокаму чытачу, «людзям простым паспалітым», і надаў ім выразна дэмакратычны і навучальна-асветніцкі характар. Ён выдаваў Біблію асобнымі выпускамі, зручным фарматам. Кожная яго кніга адкрываецца тытульным лістом з гравюрай і загалоўкам, завяршаецца кароткім пасляслоўем, у якім паведамляецца кім, для каго і дзе яна выдадзена. Кнігі Скарыны аздоблены рэалістычнымі, свецкімі, у рэнесансным стылі гравюрамі, застаўкамі і ініцыяламі, у якіх услаўляюцца прырода і чалавек. Усяго ў скарынаўскіх кнігах змешчана 52 дрэварыты, каля 1000 ініцыялаў, шмат іншых, выкананых на высокім мастацкім узроўні элементаў кніжнага аздаблення, якія надаюць яго выданням непаўторнае аблічча і хараство. Беларускі першадрукар стварыў вельмі выразны, арыгінальны і надзвычай прыгожы друкарскі шрыфт, заснаваны на лепшых традыцыях беларускага і заходнееўрапейскага каліграфічнага пісьма эпохі Адраджэння, у якім некаторыя вучоныя справядліва бачаць своеасаблівы прататып таго шрыфту, якім мы карыстаемся сёння. Больш таго, у дзвюх кнігах («Ісус Сірахаў» і 4-й кнізе «Царствы») ён змясціў свой гравюрны партрэт, які стаў першым свецкім партрэтам вучонага-гуманіста, пісьменніка і кнігадрукара ва Усходняй Еўропе, выдатным помнікам кніжнага мастацтва. Шмат якія гравюры і застаўкі скарынаўскіх выданняў пазначаны яго асабістым знакам-сігнетам, своеасаблівым гербам змешчанай на шчыце выявай сонца і сярпа месяца з чалавечымі абліччамі, што сімвалізуе кнігу як крыніцу мудрасці, ведаў, асветы, адраджэння. Сігнет указвае таксама на аўтарскую належнасць Скарыне гэтых твораў мастацтва і саміх выданняў, у якіх яны змешчаны.

Скарына быў сапраўдным наватарам кнігі. Упершыню ў гісторыі ўсходнеславянскай кнігі ён увёў тытульны ліст, тлумачальныя падзагалоўкі, пааркушавую нумарацыю, багата

ілюстраваў выданні сродкамі друкарскай тэхнікі, зрабіў неабходным іх элементам прадмовы і пасляслоўі, г. зн. надаў кнізе сучасны выгляд. Паводле паліграфічнага майстэрства і мастацкай дасканаласці Скарынавыя кнігі – шэдэўры славянскага кнігадруку і стаяць у адным шэрагу з італьянскімі і нямецкімі выданнямі таго часу. На працягу стагоддзяў яны былі недасягальным узорам для ўсходнеславянскіх кнігадрукароў.

Іменем Скарыны названы вуліцы ў Мінску, Віцебску, Нясвіжы, Полацку, Слуцку і іншых гарадах. У гонар перашадрукара пастаўлены помнікі, зроблены скульптурныя і маляўнічыя выявы як у Беларусі, так і за мяжой. Яго імяносяць дзве найвышэйшыя дзяржаўныя ўзнагароды – медаль і ордэн, бібліятэка, гімназіі ў Мінску і Полацку, педагагічны каледж, грамадскае аб'яднанне «Таварыства беларускай мовы», «Гомельскі дзяржаўны ўніверсітэт» [2, с. 5].

Гонар насіць імя першадрукара Францыска Скарыны цесна звязана з дзейнасцю прафесара нашага ўніверсітэта доктара філалагічных навук Уладзіміра Васільевіча Анічэнкі.

Уладзімір Васільевіч Анічэнка нарадзіўся ў мнагадзетнай сялянскай сям'і ў вёсцы Янаўка Хоцімскага раёна Магілёўскай вобласці 20 ліпеня 1924 г. Летам 1941 г. ён закончыў Хоцімскую сярэднюю школу. У пачатку вайны ўдзельнічаў у эвакуацыі калгасных коней на ўсход, у Расію. Калі вярнуўся дамоў, вёску ўжо занялі немцы. Уладзімір Васільевіч быў арыштаваны і адпраўлены ў Магілёўскі канцлагер, адкуль ён уцёк разам з сябрам Міколам. Па дарозе дамоў ізноў арыштавалі і вывезлі на прымусовыя работы ў судэцкі горад Мост (Чэхія), дзе іх чакала катаржная праца на шахце, падчас якой не пакідала думка пра пабег. Разам з чэхам Юрыем і сваім сябрам Міколам яны змаглі, схаваўшыся ў ваганетцы з вуглём, уцячы з шахты. Пасля доўгага блукання з дапамогай мясцовых жыхароў яны трапілі ў Арліцкія горы, дзе разам з іншымі вязнямі стварылі партызанскі атрад «Эда», у якім і змагаўся з фашыстамі да канца вайны.

Філалагічныя здольнасці Уладзіміра Васільевіча праявіліся даволі рана. Яшчэ ў чацвёртым класе пачатковай Камуна-Сельскай школы за каліграфічныя почирк, выдатныя поспехі і прыкладныя паводзіны ён быў удастоены Пахвальнай граматы. Лепшымі лічыў настаўніц беларускай і рускай мовы і літаратуры, урокі якіх запомніліся яму на ўсё жыццё.

У 1952 г. У. В. Анічэнка закончыў філалагічны факультэт БДУ, атрымаў дыплом з адзнакай і ў гэтым жа годзе паступіў у аспірантуру Інстытута мовазнаўства Акадэміі навук БССР. Навучанне ў аспірантуры завяршылася датэрміновай паспяховай абаронай кандыдацкай дысертацыі «Дзеяслоўныя формы прошлага часу ў беларускай мове па матэрыялах Літоўскай метрыкі XV–XVI ст.» (1955 г.). З гэтага часу Уладзімір Васільевіч пачаў працаваць навуковым супрацоўнікам у сектары гісторыі мовы Інстытута мовазнаўства імя Я. Коласа Акадэміі навук БССР. У 1970 г. абараніў доктарскую дысертацыю па тэму «Беларуска-ўкраінскія пісьмова-моўныя сувязі», пасля чаго працаваў загадчыкам кафедры спачатку рускай і беларускай моў, а з 1975 г. – беларускай мовы Гомельскага дзяржаўнага ўніверсітэта. З 1991 па 2001 гады быў прафесарам кафедры беларускай мовы і загадчыкам лінгвістычнай лабараторыі пры навукова-даследчым сектары ўніверсітэта.

Імя У. В. Анічэнкі добра вядома не толькі ў беларускім мовазнаўстве, але і ва ўсім славянскім свеце. Ён з'яўляецца аўтарам каля 250 навуковых і вучэбна-метадычных прац. Цікавасць да роднай мовы, неабыхавасць да яе гістарычнага лёсу і ўзаемадзеяння з іншымі славянскімі мовамі абумовілі асноўныя накірункі яго лінгвістычнай дзейнасці – гісторыя мовы, параўнальнае мовазнаўства, рэгіянальная лексікалогія і лексікаграфія.

Вялікае месца ў навуковай дзейнасці У. В. Анічэнка займала вывучэнне творчай спадчыны нашага першадрукара Францыска Скарыны, вызначэнне лексічнага багацця літаратурна-пісьмовай спадчыны Скарыны, яго ўкладу ў станаўленне літаратурнай мовы беларускага народа. Трохтомны «Слоўнік мовы Скарыны», выдадзены У. В. Анічэнкам (Т. 1. – Мінск, 1977. – 475 с., т. 2. – Мінск, 1984. – 361 с., т. 3. – Мінск, 1994. – 248 с.) адлюстроўвае літаратурна-пісьмовую мову Беларусі пачатку XVI ст., цесна звязаную з

Францыскам Скарынам, і ўключае словы з перакладных пражскіх выданняў і прадмоў да гэтых выданняў, а таксама прадмоў і пасляслоўяў з неперакладных – «Псалтыра», «Малой падарожнай кніжыцы», «Апостала». Слоўнік з’явіўся ґрунтоўнай працай па гістарычнай лексікаграфіі і паклаў пачатак серыі аўтарскіх лексікаграфічных прац, прысвечаных збору і сістэматызацыі лексічных скарбаў выдатных прадстаўнікоў беларускай і усходнеславянскай культуры.

Плённае вивучэнне творчай спадчыны нашага славутага асветніка і гуманіста, стварэнне навуковай скарызнаўчай школы, актыўная папулярызацыя асветніцкай дзейнасці першадрукара ў студэнцкім асяроддзі абумовілі ініцыятыву кіраўніцтва аб прысваенні нашай установе адукацыі высокага імя Францыска Скарыны, якое і было прысвоена Гомельскаму дзяржаўнаму ўніверсітэту ў 1988 г. З гэтага часу наш універсітэт стаў цэнтрам збору і вивучэння скарызнаўчых матэрыялаў. За цыкл прац «Лінгвістычная Скарыніна» У. В. Анічэнка быў узнагароджаны ў 1988 г. Дзяржаўнай прэміяй БССР у галіне навукі. За плённую навуковую і грамадскую дзейнасць У. В. Анічэнка быў узнагароджаны таксама медалём «За працоўную доблесць», медалём Францыска Скарыны. Як удзельнік Вялікай Айчыннай вайны ўзнагароджаны ордэнам Вялікай Айчыннай вайны II ступені і медалём «Чэхаславацкі партызан», іншымі савецкімі і чэхаславацкімі ўзнагародамі.

За 30 гадоў навукова-педагагічнай дзейнасці ў ГДУ доктар філалагічных навук прафесар У. А. Анічэнка сфарміраваў ґрунтоўную школу вучоных – кваліфікаваных спецыялістаў у галіне беларускага мовазнаўства. За гэтыя гады аспіранты У. В. Анічэнкі падрыхтавалі і абаранілі 28 кандыдацкіх і 1 доктарскую дысертацыю.

Кандыдаты навук – вучні У. В. Анічэнкі працуюць у розных установах вышэйшай адукацыі нашай краіны і за яе межамі. Яго былымі аспірантамі ўкамплектаваны кафедры беларускай мовы, рускага, агульнага і славянскага мовазнаўства, давузаўскай падрыхтоўкі ўстановы адукацыі «Гомельскі дзяржаўны ўніверсітэт імя Францыска Скарыны». Вучні У. В. Анічэнкі плённа займаюцца навукова-педагагічнай дзейнасцю і ў Мазырскім дзяржаўным педагагічным ўніверсітэце імя І. П. Шамякіна, Віцебскім дзяржаўным ўніверсітэце імя П. Машэрава, Полацкім дзяржаўным ўніверсітэце, а таксама за межамі Беларусі – у Віленскім дзяржаўным ўніверсітэце, Віленскім дзяржаўным педагагічным інстытуце.

Па ініцыятыве У. В. Анічэнкі пры кафедры беларускай мовы ў 1973 годзе была адкрыта аспірантура па спецыяльнасці 10.02.01 – беларуская мова, а з 1996 па 2004 гады дзейнічаў Савет па абароне кандыдацкіх дысертацый К.02.12.03., старшынёй якога з 1996 па 2001 гады быў У. В. Анічэнка, а з 2001 па 2004 гады – А. А. Станкевіч.

Навукова-педагагічная школа «Беларуская лінгвістыка», створаная прафесарам У. В. Анічэнкам, знаходзіцца ў стадыі актыўнага развіцця і мае значныя перспектывы для далейшага росту, а яе члены валодаюць высокім навуковым патэнцыялам.

Такім чынам, імя Францыска Скарыны жыве, асветніцкія і гуманістычныя ідэі развіваюцца годнымі нашчадкамі першаасветніка. Мы помнім яго словы:

Бо не толькі

Самі дзеля сябе

На свет нараджаемся,

Але болей:

Дзеля служэння Божага

і дабра Паспалітага

Спіс выкарыстаных крыніц

1 Скарына, Ф. Творы: Прадмовы, сказанні, пасляслоўі, акафісты, пасхалія / уступ. арт., падрыхт. тэкстаў, камент., слоўнік А. Ф. Коршунава, паказальнікі А. Ф. Коршунава, В. А. Чамярыцкага / Ф. Скарына. – Мінск : Навука і тэхніка, 1990. – 207 с.

2 Францыск Скарына : энцыклапедычны даведнік / рэдкал.: У. У. Андрыевіч (гал. рэд.) [і інш.]. – Мінск : Беларуская энцыклапедыя імя Петруся Броўкі, 2017. – 568 с.

3 Анічэнка, Уладзімір. Повязі лёсу / Уладзімір Анічэнка. Гомель : Выдавецкі комплекс ГДУ імя Ф. Скарыны, 1998. – 207 с.

4 Прафесар Уладзімір Васільевіч Анічэнка: Бібліяграфічны агляд навукова-педагагічнай дзейнасці па беларускаму і параўнальнаму мовазнаўству / склад. Д. Д. Паўлавец / рэд. А. А. Станкевіч. – Гомель : Выдавецкі комплекс ГДУ імя Ф. Скарыны, 1999. – 55 с.